

N:o 174.

Af herr **I. Månsson**, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ny värnpligtslag.

För alla, som önska en för vårt land och folk lycklig lösning af den nu till pröfning föreliggande försvarsfrågan, är det en pligt att söka undanrödja de hinder, som kunna ställa sig i vägen för en sådan lösning. Ett bland dessa hinder, och, enligt min tanke, det icke minsta, ligger i den visserligen icke ogrundade farhågan, att vår nuvarande militära utbildnings brister skulle fortplanta sig i den nya härordningen, ja, der till och med visa sig i förvärrad skepnad: såsom en »militarism» i sämre mening. Man fruktar, bland annat, att de värnpligtiges förlängda öfningstid skulle prisgifva många af dem åt kasernlivets dåliga inflytelser, att en ensidig militär utbildning skulle kunna hämma, kanske någon gång qväfva, de andliga anlagen och motverka både karakterens utveckling och daningen för det medborgerliga kallet.

Sådana farhågor kunna ej skingras på ett bättre sätt, än att man söker verksamt förebygga det fruktade onda. Och medlet härtill är hvarken nytt eller alldeles opröfvadt. Det finnes såsom ett gammalt önskningsmål af fosterländskt sinnade, bildningsälskande män, hvilket nu allt kraftigare och flerstämmigare gör sig hörddt, och det kan uttryckas i få ord så: *må den medborgerliga och karaktärsutbildningen gå hand i hand med den militära!*

Ty detta är ju innebörden i talrika meningsyttringar vid offentliga möten rörande försvarsfrågan och i varmhjertade upprop af bepröfvade målsmän för den högre, allra ytterst på utdanningen till fosterlandssinne och medborgaredygd rigtade folkundervisningen. Dessa upprops ädla

syfte har icke kunnat förringas, äfven om de begagnat sig af ord och uttryck, som torde förefallit mången allt för poetiskt högstämnda och förhoppningsfulla, såsom t. ex. att folkhögskolan bör flytta in i kaser-
nen, att denna bör blifva en skola äfven för medborgarelivvet, en folk-
högskola, en medborgareskola. Må man beteckna dessa tankar såsom
öfverspända; de tåla dock väl vid det praktiska förståndets gransk-
ning. De innehålla en kärna, som kan alstra växt med rik frukt.

I det protokoll öfver landtförsvarsärenden, hållet inför Hans Kongl.
Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 7 januari 1901, hvilket är
fogadt vid kongl. propositionen n:o 2 angående ny härordning, förekomma
på sid. 54 antydningar i denna rigtning, på hvilka jag nu skyndar
att taga fasta. Chefen för landtförsvarsdepartementet utvecklar der
sina tankar om rekrytutbildningstidens ändamålsenliga fördelning och
tillgodogörande. Herr statsrådet yttrar sig utförligt om den militära
utbildningen vid rekrytskolan, men finner anledning att inflicka ett, om
än kort, dock värdefullt uttalande om en dermed förknippad, praktisk
undervisning sålunda:

»Hvad de olika *undervisningsämnena* eller utbildningsgrenarna be-
träffar, skulle rekryter, som sakna tillräcklig kunskap i *innanläsning*,
deri erhålla undervisning. Likaså skulle de rekryter, som ej hafva
nøjaktig färdighet i *skrifning* och *räkning*, beredas öfning uti dessa ämnen.

Så långt herr statsrådet. Det synes mig, att härmed ett steg är
taget i den rigtning, som jag nyss angifvit, och att ännu ett steg skulle
leda till häfdandet af grundsatsen om *förmånen af ett visst mått af med-
borgerlig utbildning för samtliga de till beväringen hörande värnpligtige*.

När jag nu vågar påyrka tillämpningen af denna grundsats, väntar
jag mig genast invändningen, att de värnpligtiges öfningstid icke med-
gifver en så beskaffad utbildning; ty — såsom herr departementschefen
yttrar i sitt nyss åberopade anförande (sid. 55 i kongl. prop. n:o 2), »under
den tid för rekrytutbildningen, som är föreslagen för svenska härens
värnpligtige, komma desse att vara underkastade ett mycket allvarligt
och fordrande, men på samma gång omvexlande arbete, som gif-
ver dem full sysselsättning samt tager deras sinnen så väl som
kroppskrafter fullt ut i anspråk». Jag tillåter mig svara härpå, att det
militära utbildningsarbetet icke får vara öfveransträngande för rekryten,
utan måste åtföljas af en daglig hvilotid, och att denna kan delvis
utfyllas med en uppfostrande och underhållande handledning i med-
borgerliga kunskaper. Sjelfva omvexlingen mellan å ena sidan de mili-
tära öfningarna och å andra sidan inhemtandet af de medborgerliga
kunskaperna blir en hvila i arbetet. Ja, än mer. Jag kan ej neka

mig nöjet att i detta sammanhang åberopa, hvad folkhögskoleföreståndaren å Hvilan, d:r Leonard Holmström yttrat i en för några dagar sedan offentliggjord tidningsuppsats om detta ämne. Efter att hafva framhållit nyttan af väckande föredrag för de värnpligtige, fortsätter han:

»Man invände ej, att man saknar tid till dylika fria föredrag, ty man skall rätt snart komma under fund med, att *man vinner tid* derigenom. Lyckas man nemligen blott få det stora flertalet af manskapet vaket och intresserad, så skall man till förvåning och glädje förnimma, att den militära utbildningen deraf i hög grad underlättas. Dåsighet och liknöjdhet skall efterträdas af lifaktighet och villighet. Sådan är åtminstone vår erfarenhet inom folkhögskolan. Läraren skall blott gifva sig själf och han vinner gehör och lystring.»

Helt visst är denna uppfattning riktig, och då får det förslag, som jag nu ärnar framställa, ett stöd redan i sin första ledande grundtanke, att den medborgerliga utbildningen för de värnpligtige ej skall inkräkta på eller stå hindrande i vägen för den militära, utan tvärt om kraftigt samverka med och främja den senare.

Min öfvertygelse härom har vunnit i styrka, då jag från början gjort klart för mig, såväl hvilken omfattning denna af mig åsyftade medborgerliga utbildning bör taga som dess beskaffenhet. Såsom nyss nämnts, bör den utfylla endast en del af de värnpligtiges dagliga hvilotid. Denna utbildning torde till och med böra blifva hufvudsakligen en söndags- och aftonskola, men ej taga i anspråk någon större del af söndagen eller för många aftnar i veckan. Vigten ligger nemligen härvid icke så mycket på omfånget, kvantiteten, som fast mer på arten, kvaliteten. I sistnämnda hänseende hafva erfarna skolmän tänkt sig, att de värnpligtiges medborgerliga utbildning ej skulle omfatta andra kurser än de enklare, som man trott vara behöfliga för de minst kunnige. I öfrigt skulle handledningen meddelas hufvudsakligen genom föredrag, uppläsningar, omvexlande med sång eller instrumentalmusik, förevisningar, beledsagade af förklaringar öfver företeelser i naturen, konsten m. m., utfärder ej blott för nöjes skull, utan äfven i syfte af undervisning o. s. v. När allt kommer omkring, är väl denna form för handledningen den, som bäst lämpar sig för *alla* värnpligtige. Valet af ämnen för föredragen borde ej vara svårt; d:r Holmström föreslår »skildringar ej blott på historiens, biografiens (det senare ett ytterst tacksam ämne), land- och fokbeskrifningens, nationalekonomiens, statsförfattningens och litteraturens många områden, utan äfven öfver ämnen, hemtade ur det rent militära, t. ex. öfver rådighet, käckhet och dristighet i fält, god kamratanda, gymnastikens och vapenöfningarnas bety-

delse för karakterens utbildning, ridhästen som god kamrat, soldaten i patrulltjänst m. m.»

Vid en sådan handledning i medborgerliga kunskaper bör ett ögonmärke vara, att dessa tjena icke endast såsom ett ändamål i sig, utan förnämligast såsom ett medel till karakterens utdanning, en väckelse till sjelfverksamhet, fosterlandskärlek, känsla för lag och rätt.

En annan erfaren folkhögskoleföreståndare, Teodor Holmberg, tog redan för några månader sedan till ordet i denna fråga och framhöll då med styrka, att ett verkligt och äkta nationalförsvar fordrade en vaken, sedligt-religiös svensk nationalanda, och att den ifrågavarande medborgerliga utbildningen är en kraftig häfstång för väckande af en sådan anda hos de värnpligtige. Mellan dessa båda af mig åberopade skolmän finnes egentligen blott en enda väsentlig meningsolikhet, nemligen rörande en del af ämnet. Herr Holmberg synes önska, att utbildningen skall meddelas de värnpligtige genom en särskild civil lärarecorps, men herr Holmström fasthåller, att man icke får ställa en sådan mellan befälet och manskapet.

Jag ansluter mig fullständigt till sistnämnda uppfattning. Det militära befälet bör handhafva ledningen äfven af den medborgerliga utbildningen för de värnpligtige, men skall ega rätt att anlita all god hjälp, som dervid kan stå till buds, närmast inom de värnpligtiges egna led. Att sålunda de skolbildade bland de värnpligtige komma att af sin kunskaps häfvor dela med sig åt sina mindre lyckligt lottade kamrater, synes mig endast vara en skyldig tacksamhet af många bland de förstnämnde för statens kostnadsfria undervisning och kan för öfrigt endast stärka förtroendet, utjemna klasskillnaden de värnpligtige emellan.

Under denna frågas offentliga behandling har ofta framkastats tanken på, hvad man kallat »ett samarbete mellan folkhögskolan och kasernen» för det gemensamma målet: ungdomens utbildning. Ett möte härom hölls den 1 sistlidne december af danska folkhögskolelärare och officerare, och man tillsatte en komité, som sammanträdde den 5—6 januari detta år och beslöt arbeta för:

- 1) att föredrag hållas af folkhögskolelärare i militära kretsar och af officerare i högskolekretsar;
- 2) att småskrifter utgifvas och spridas;
- 3) att yngre befäl af armén och flottan får tillfälle att vistas vid folkhögskolor.

Föredragen skulle vara egnade att väcka och stärka fosterländska och andliga intressen, men hålla sig utanför hvarje slags partipolitik och agitation.

Inom vårt land har nyligen föreslagits, att den ifrågasatta handledningen i medborgerliga kunskaper för de värnpligtige skulle blifva en ny institution, som lämpligen kunde få namnet »fälthögskola». Ingen kan liffigare än jag önska, att denna äfven af mig påpekade medborgerliga utbildning måtte utveckla sig derhän, att den en gång kan förtjena hedersnamnet fälthögskola. Men jag anser ej lämpligt, att man på förhand upptager ett namn, som kunde föranleda å ena sidan öfverdrifna förhoppningar och anspråk med påföljande misräkningar och å andra sidan klander. Med den egentliga folkhögskolans förmåga att utbilda lärjungar torde den af mig föreslagna handledningen i medborgerliga kunskaper för de värnpligtige åtminstone ännu på någon tid icke kunna täfla. Men dermed är ej sagdt, att den sistnämnda ej skulle vara egnad att fylla ett mycket viktigt ändamål, hvars betydelse också till fullo uppskattas icke blott af undervisningens målsmän, utan äfven inom breda samhällslager i vårt land. Och inom dessa lager skulle helt visst frågan om utsträckning af öfningstiden för de värnpligtige vinna större sympatier, om i värnpligtslagen infogades uttryckliga bestämmelser af det innehåll, som jag angifvit här ofvan.

Mitt förslag innefattar dels en rättighet för värnpligtige af beväringen att erhålla handledning i medborgerliga kunskaper, dels en skyldighet för de mer skolbildade bland desse värnpligtige att biträda befälet vid meddelandet af en sådan handledning. Dessa syften kunna vinnas genom tvenne tillägg i Kongl. Maj:ts förslag till värnpligtslag, nemligen dels vid det moment deri, som handlar om de värnpligtiges i beväringen förmåner under tjenstgöring, dels vid den paragraf, som bestämmer de värnpligtiges skyldighet att utföra tjensteförrättningar.

Utan att i detta sammanhang vilja inlåta mig på bedömandet af värnpligtslagets bestämmelser i öfrigt, såsom öfningstidens längd m. m., tillåter jag mig alltså föreslå,

- a. att till Kongl. Maj:ts förslag om ny värnpligtslag § 35 mom. 2 måtte fogas en så lydande punkt: Derjemte skall sådan värnpliktig erhålla af vederbörande befäl eller andra sakkunnige handledning i medborgerliga kunskaper, meddelad genom föredrag och praktiska kurser eller äfven på annat sätt, likaledes enligt särskilda föreskrifter.
- b. att till samma förslags § 30 lägges en tredje punkt:
Värnpligtige, som åtnjutit undervisning vid sta-

tens läroverk eller högskola eller vid enskildt läroverk eller högskola eller som eljest ega ett större mått af fackbildning, äro pligtige att biträda med den handledning i medborgerliga kunskaper, hvarom talas i § 35 mom. 2, andra punkten.

Om remiss till särskilda utskottet n:o 1 anhålles.

Stockholm den 5 mars 1901.

Ivar Månsson.

I motionens syfte instämma:

J. Johansson
fr. Noraskog.

P. Pehrson,
Törneryd.